

Leidraad Digitale Thema's

Provinciale Statenverkiezingen 2027

Digitalisering raakt inmiddels vrijwel alle provinciale thema's: van energie, infrastructuur en de inrichting van de openbare ruimte tot democratie, economie en publieke dienstverlening. Provincies hebben zowel in hun eigen bedrijfsvoering als politiek dus verstandig digitaal beleid te maken. Vanuit het PRO Netwerk Digitale Samenleving hebben we een handreiking geschreven om bij het schrijven aan verkiezingsprogramma's te informeren.

Deze thema's zijn bedoeld als bouwstenen voor verkiezingsprogramma's en politieke gesprekken binnen afdelingen. Onderdelen van deze tekst kunnen letterlijk worden overgenomen, aangepast worden aan de regionale maatschappelijke context of als gespreksstarter of inspiratie gebruikt worden. Voor vragen:

netwerkdigitalesamenleving@groenlinks.nl

Datacenters en data-infrastructuur

Datacenters en digitale infrastructuur leggen steeds meer druk op ruimte, energieverbruik, water en capaciteit op het elektriciteitsnet. Met digitale infrastructuur bedoelen we onder meer glasvezel, telecomnetwerken, antennes, sensornetwerken en andere hardware en netwerkapparatuur. Provincies moeten daarom strenger sturen op voorwaarden, ecologische impact en regionale meerwaarde.

- Geen nieuwe hyperscale-datacenters in de provincie, daarvoor staan onze ruimte, water, stroomnet en landgebruik te veel onder druk.
- Nieuwe datacenters alleen toestaan als zij aantoonbaar meerwaarde hebben voor digitale autonomie, publieke dienstverlening of de regionale economie.
- Die meerwaarde moet concreet worden onderbouwd: we denken daarbij aan lokale werkgelegenheid, Europese rechtsbescherming, bijdrage aan de regionale leveringsketen, eigen opwek, beperkte netbelasting, geen gebruik van drinkwater voor koeling en nuttige restwarmte.
- Bij het gebruik van restwarmte moeten afspraken zijn over afname, looptijd, prijs, infrastructuur en netto milieuwinst.
- Provincies sturen actief op de ecologische voetafdruk van datacenters, cloudvoorzieningen en andere digitale infrastructuur. Exploitanten moeten transparant zijn over energiegebruik, watergebruik, restwarmte, netbelasting en genomen besparingsmaatregelen en daar periodiek over rapporteren.
- De provincie stelt duurzaamheidseisen bij vergunningverlening, grondbeleid en vestigingsbeleid voor datacenters.
- Exploitanten van datacenters dragen zelf de kosten voor monitoring, mitigatie, aansluiting, landschappelijke inpassing, waterbesparing, warmte-infrastructuur en andere noodzakelijke duurzaamheidseisen.

Digitale autonomie en zelfbeschikking

Overheden worden steeds afhankelijker van een klein aantal grote (vaak buitenlandse) IT-leveranciers, ook voor haar publieke digitale dienstverlening, dataopslag en essentiële, mission-critical software. Ondertussen wordt IT-dienstverlening wereldwijd ook steeds vaker ingezet om politieke belangen te dienen en als drukmiddel. Provincies moeten daarom actief sturen op publieke, controleerbare en waar mogelijk Nederlandse of Europese alternatieven die vanuit onze waarden opereren.

- De provincie brengt haar eigen data, software, digitale diensten en digitale infrastructuur in kaart en stelt vast waar problematische afhankelijkheden bestaan in een digitaliseringsstrategie.
- Het vergroten van digitale autonomie is een doel op zich: er komt een harde doelstelling om problematische afhankelijkheden binnen de provincie en relevante samenwerkingen terug te dringen.
- Vertrouwelijke, privacygevoelige en mission-critical data en systemen worden niet (verder) afhankelijk gemaakt van leveranciers die de provincie niet goed kan controleren of verlaten.
- Digitale autonomie, met een (achtereenvolgens) voorkeur voor publieke, Nederlandse of Europese technologie, wordt een vast criterium bij het verlenen van subsidies, het aangaan van samenwerkingen en het doen van aanbestedingen.
- De provincie stimuleert gemeenten, samenwerkingsverbanden, instellingen en bedrijven waarmee zij samenwerkt en contact heeft om data veilig, controleerbaar en binnen Europees privacyrecht te beheren. Denk hierbij aan bestaande subsidieregelingen rondom digitalisering of digitale samenwerkingsprojecten.
- Wanneer IT-systemen, dataopslag, dienstverlening of digitale infrastructuur wordt uitbesteed, moeten leveranciers aan dezelfde eisen voldoen voor digitale autonomie, privacy, toegankelijkheid en controleerbaarheid als de provincie zelf.
- Nieuwe ICT-contracten bevatten standaard een exitstrategie, zodat data overdraagbaar blijven en overstappen naar een andere leverancier mogelijk blijft. Zonder exit strategie geen contract.

Algoritmische besluitvorming en AI-systemen binnen de provincie

Omdat de overheid verantwoordelijk is om beleid en keuzes te kunnen uitleggen, is het van belang om juist geautomatiseerde keuzes te kunnen evalueren. Impactvolle algoritmes en AI-systemen kunnen grote gevolgen hebben voor inwoners, bedrijven en organisaties. Provincies moeten daarom zorgen voor transparantie, menselijke controle en publieke verantwoording over de inzet van algoritmes voor, door of namens de provincie.

- De provincie gebruikt impactvolle algoritmes en AI-systemen alleen als doel, nut, werking, risico's, datakwaliteit en alternatieven vooraf helder en afgewogen zijn.¹
- Impactvolle algoritmes en AI-systemen die inwoners, bedrijven of organisaties raken, komen in een openbaar algoritmeregister.
- Waar besluiten met hulp van algoritmes worden voorbereid, is altijd duidelijk welke mens verantwoordelijk is, wie het besluit kan toelichten en waar inwoners terecht kunnen voor bezwaar tegen een besluit of correctie van onjuiste gegevens.

¹ De autoriteitpersoonsgegevens heeft handvatten algoritmeregistratie. Ze geeft als voorbeeld impactvolle algorithmes: 'algoritmes die rechtsgevolgen hebben voor mensen, of die zorgen dat de overheid mensen classificeert'. Bron: <https://www.autoriteitpersoonsgegevens.nl/documenten/aan-de-slag-met-algoritmeregistratie-handvatten-voor-organisaties>

- Algoritmes en AI-systemen worden vooraf en periodiek getoetst op discriminatie, fouten, datakwaliteit, uitlegbaarheid en mensenrechtenrisico's.
- Bij systemen met mogelijke impact op mensenrechten gebruikt de provincie het Impact Assessment Mensenrechten en Algoritmes (IAMA). Waar sprake is van hoog privacyrisico voert de provincie ook een Data Protection Impact Assessment (DPIA) uit.
- De provincie gebruikt nooit algoritmes of AI-systemen die zij zelf niet kan uitleggen, controleren of stopzetten.

GenAI+

Generatieve AI brengt risico's mee rond desinformatie, privacy, discriminatie, auteursrecht, energieverbruik, verlies van zorgvuldigheid en van kennisontwikkeling in organisaties. GenAI kan sommige provinciale taken natuurlijk ook ondersteunen en dienstverlening verbeteren. Provincies moeten daarom aanvullend beleid ontwikkelen en terughoudend omgaan met inzet van GenAI binnen publieke taken.

- De provincie stelt naast algemeen beleid rondom algoritmes, IT en privacy aparte regels op voor generatieve AI.
- GenAI wordt niet gebruikt bij besluitvorming over inwoners, subsidies, vergunningen, of handhaving.
- Inzet van GenAI door de provincie wordt openbaar gemaakt wanneer die invloed heeft op dienstverlening, beleid, toezicht, besluitvorming of communicatie met inwoners.
- Het uitgangspunt is nee, tenzij: generatieve AI wordt dus niet gebruikt door de ambtelijke organisatie zonder een ambtelijke richtlijn. Waar het gebruikt wordt, is dit een bewuste en toegestane keuze.
- De provincie voorkomt dat gevoelige of vertrouwelijke publieke data in commerciële AI-systemen terechtkomen.
- Bij de inzet van GenAI wordt kritisch gekeken naar ecologische impact, onder meer door energiegebruik en noodzaak mee te wegen.
- Als gekozen wordt om GenAI in te zetten, gebeurt dit met controleerbare, open source en/of Nefderlandse of Europese modellen onder Europese rechtsbescherming.

Digitale governance

Digitalisering raakt vrijwel alle beleidsterreinen, maar toezicht op deze ontwikkelingen blijft vaak beperkt en versnipperd. Provincies moeten digitale vraagstukken daarom structureel verankeren binnen bestuur, toezicht en democratische controle.

- Er komt een vaste portefeuille Rechtvaardige Digitalisering bij een gedeputeerde.
- Provinciale Staten richten digitale zaken herkenbaar in binnen haar commissiestructuur. Dit kan via een aparte commissie, maar ook door (aspecten van) digitalisering expliciet te beleggen binnen bestaande commissies.
- Er komt een externe ethische commissie die gevraagd en ongevraagd kan adviseren over de inzet van data, AI, algoritmes en digitale infrastructuur.
- De provincie stelt een digitaliseringsstrategie vast met daarin de publieke waarden vanuit waar digitalisering vertrekt, een uitvoeringsagenda en jaarlijkse rapportage.

- Provinciale Staten krijgen jaarlijks inzicht in grote ICT-projecten, algoritmes en AI-systemen, digitale toegankelijkheid, informatiebeveiliging, open source, open data, cloudafhankelijkheden en digitale duurzaamheid.

Open source, open standaarden, open data en open overheid

Publieke informatie en digitale systemen zijn vaak slecht controleerbaar en afhankelijk van gesloten commerciële software. Provincies moeten open standaarden, open source en actieve openbaarmaking dus als uitgangspunt nemen.²

- Open standaarden worden verplicht toegepast bij provinciale ICT, tenzij zwaarwegend wordt uitgelegd waarom dat niet kan, daarmee sluit zij aan bij de richtlijnen van het Forum Standaardisatie.
- Open source wordt de norm bij software die door of in opdracht van de provincie wordt ontwikkeld, tenzij er zwaarwegende redenen zijn om daarvan af te wijken.
- Open standaarden, broncodebeschikbaarheid, herbruikbaarheid, data-portabiliteit en exitmogelijkheden worden meegenomen als voorwaarden bij aanbestedingen en subsidies.
- Data van de provincie, of data die in opdracht van de provincie worden verzameld of verwerkt, worden actief beschikbaar gesteld als open data, tenzij privacy, veiligheid of andere wettelijke beperkingen zich daartegen verzetten.³
- Provinciale documenten, besluiten en onderliggende informatie worden vindbaar, toegankelijk en actief openbaar gepubliceerd conform de Wet open overheid.⁴
- De provincie gebruikt open en machineleesbare bestandsformaten, zodat inwoners, journalisten, onderzoekers en Statenleden informatie kunnen controleren en hergebruiken.
- Bij publieke communicatie gebruikt de provincie altijd primair haar eigen websites en onderzoekt zij publieke en open kanalen, zoals een Mastodon-account in eigen beheer of via social.overheid.nl.⁵
- Externe sociale netwerken zijn aanvullend en worden niet de enige plek waar publieke informatie beschikbaar is.

Aanbestedingen en digitalisering economie

Publieke aanbestedingen, provinciale investeringsfondsen en subsidies bepalen mede welke technologieën dominant worden en welke publieke waarden daarin terugkomen. Provincies moeten hun publieke geld dus inzetten voor duurzame, controleerbare en maatschappelijk verantwoorde technologie.

² Forum Standaardisatie hanteert het “pas toe of leg uit”-beleid voor verplichte open standaarden. Voor overheidssoftware geldt de beleidslijn “open, tenzij”. Bronnen: Forum Standaardisatie - www.forumstandaardisatie.nl/pas-toe-leg-uit-beleid en Rijksoverheid - www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/open-source-software.

³ data.overheid.nl beschrijft Nederlandse overheidsdata en ondersteunt publicatie van open data; er bestaat ook een provinciale high value datalijst. Bron: Data.overheid.nl - data.overheid.nl/.

⁴ De Wet open overheid verplicht overheden tot actieve openbaarmaking van informatie en geldt ook voor provincies. Bron: Rijksoverheid - www.rijksoverheid.nl/themas/overheid-en-democratie/wet-open-overheid-woo/hoofdpijnen-woo.

⁵ social.overheid.nl is de officiële plek van de Nederlandse overheid op Mastodon. Bron: social.overheid.nl - social.overheid.nl/.

- Bij ICT-aanbestedingen zijn publieke waarden zoals privacy, duurzaamheid, toegankelijkheid, informatiebeveiliging en digitale autonomie leidend.
- Publiek geld gaat bij voorkeur naar controleerbare, Europese, coöperatieve en/of open technologie.
- De provincie ondersteunt MKB en maatschappelijke organisaties bij veilige, duurzame en inclusieve digitalisering, bijvoorbeeld via bestaande regionale economische programma's en potjes.
- Bij aanbestedingen is het gebruik van verplichte open standaarden een vereiste en wordt veel gewicht toegekend aan het gebruik van open source.
- Bij digitale projecten wordt vooraf bepaald hoe de oplossing later kan worden hergebruikt door andere overheden of maatschappelijke organisaties.

Cybersecurity en digitale weerbaarheid

De afhankelijkheid van digitale systemen maakt overheden en publieke voorzieningen kwetsbaar voor cyberaanvallen, datalekken en sabotage. Provincies moeten daarom investeren in digitale veiligheid, weerbaarheid, een goede meldcultuur en interne opvolging van meldingen.⁶

- Provinciale systemen worden regelmatig onafhankelijk getest op veiligheid en privacybescherming.
- De provincie publiceert helder beleid voor het melden van datalekken, bugs en kwetsbaarheden, waaronder Coordinated Vulnerability Disclosure en security.⁷
- Ambtenaren en externe melders die te goeder trouw kwetsbaarheden melden, worden beschermd tegen juridische dreiging en andere repercussies.
- De provincie versterkt digitale kennis, beveiliging en crisisvoorbereiding binnen de eigen organisatie.
- Externe inhuur op kritieke ICT wordt teruggedrongen. Digitale kennis, contractbeheer en beveiliging worden binnen de eigen organisatie ontwikkeld als vaste capaciteit.
- Bij uitbesteding van ICT blijven regie, kennis, beveiliging en incidentrespons aantoonbaar binnen publieke controle.

Digitale vaardigheden, toegankelijkheid en privacy-first

Steeds meer publieke dienstverlening verloopt digitaal, terwijl niet iedereen dezelfde digitale vaardigheden of toegang heeft. Provincies moeten daarom zorgen voor toegankelijke dienstverlening, offline alternatieven en sterke privacybescherming.

- De dienstverlening van de provincie is volledig digitaal toegankelijk en werkt toe naar A-status op het Dashboard DigiToegankelijk.⁸
- Elk digitaal loket krijgt een volwaardig menselijk, telefonisch, schriftelijk of fysiek alternatief.
- Iedere inwoner heeft recht op menselijk contact wanneer digitale dienstverlening vastloopt of gevolgen heeft voor rechten, plichten of toegang tot voorzieningen.

⁶ De BIO2 vormt het overheidsbrede normenkader voor informatiebeveiliging bij Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen. Bron: Digitale Overheid - www.digitaleoverheid.nl/nieuws/bio2-versie-1-3-voor-alle-overheidslagen/.

⁷ Het NCSC beschrijft Coordinated Vulnerability Disclosure als beleid voor het melden van beveiligingslekken en kwetsbaarheden; security.txt kan daarbij helpen. Bron: NCSC - www.ncsc.nl/cvd-beleid

⁸ DigiToegankelijk beschrijft dat status A betekent dat een website of app toegankelijk is en voldoet aan de wettelijke eisen. Bron: DigiToegankelijk - www.digitoegankelijk.nl/toegankelijkheidsverklaring/status.

- Provinciale websites, formulieren en documenten voldoen aan de toegankelijkheidsnormen en worden begrijpelijk geschreven.
- De provincie sluit aan bij bestaande Informatiepunten Digitale Overheid, bibliotheken, gemeenten en maatschappelijke organisaties voor digitale hulp en weerbaarheid.⁹
- De provincie verzamelt zo min mogelijk persoonsgegevens en ontwerpt systemen en toepassingen privacy-first.¹⁰
- Medewerkers en applicaties krijgen alleen toegang tot de persoonsgegevens die voor hun functioneren noodzakelijk zijn.

Duurzaamheid en tech

Digitale technologie vraagt grote en groeiende hoeveelheden energie, grondstoffen, water en infrastructuur. Provincies moeten digitalisering daarom onderdeel maken van het klimaat-, energie-, circulair en ruimtelijk beleid.

- Digitalisering wordt onderdeel van klimaat-, energie-, circulair en ruimtelijk beleid. Er komt een provinciale visie op de balans tussen rekenkracht en de beschikbare ruimte.
- De provincie stuurt in de eigen bedrijfsvoering en bij uitbestede ICT op energiezuinige apparatuur, reparatie, hergebruik en langere levensduur.
- Nieuwe inzet van technologie door de provincie wordt beoordeeld op energiegebruik, materiaalgebruik, watergebruik, maatschappelijke noodzaak en circulariteit.¹¹
- Bij afschrijving van apparatuur stuurt de provincie op hergebruik, refurbishen, reparatie en verantwoorde verwerking.
- De provincie gebruikt geen zware of intensieve digitale middelen wanneer een eenvoudiger, zuiniger en betrouwbaarder alternatief beschikbaar is.

Democratische vernieuwing en de rol van digitaal bij participatie

Digitale participatie kan de betrokkenheid van burgers vergroten, maar kan ook leiden tot uitsluiting of ondoorzichtige besluitvorming. Provincies moeten daarom zorgen dat digitale democratie toegankelijk, transparant en controleerbaar blijft.

- Digitale middelen worden actief ingezet om meer mensen te betrekken bij provinciaal bestuur en besluitvorming.
- Digitaal inspreken en digitale participatie zijn mogelijk tijdens of naast fysieke bijeenkomsten.
- Er zijn altijd fysieke, schriftelijke of telefonische mogelijkheden tot inspraak die niet van digitale vaardigheden afhankelijk zijn.

⁹ Informatiepunten Digitale Overheid bieden laagdrempelige ondersteuning bij digitale dienstverlening, vooral via bibliotheken en andere lokale plekken. Bron: Digitale Overheid - www.digitaleoverheid.nl/overzicht-van-alle-onderwerpen/overheidsbrede-dienstverlening/informatiepunt-digitale-overheid/.

¹⁰ Organisaties moeten bij persoonsgegevens moeten uitgaan van dataminimalisatie: zo min mogelijk gegevens verwerken. Bron: Autoriteit Persoonsgegevens - www.autoriteitpersoonsgegevens.nl/avg-voor-ondernemers/stappenplan-avg-op-orde-voor-ondernemers-en-mkb/stap-1-ga-na-welke-persoonsgegevens-u-verwerkt-en-waarom.

¹¹ de R-ladder voor circulariteit, waaronder vermindering van grondstoffengebruik, hergebruik, reparatie, refurbishen en levensduurverlenging. Bron: RVO - www.rvo.nl/onderwerpen/circulaire-economie/r-ladder

- Digitale burgerpanels en participatieplatforms worden alleen gebruikt als ze breed toegankelijk, transparant, privacyvriendelijk en controleerbaar zijn.
- Inwoners moeten kunnen zien hoe hun inbreng wordt gebruikt in besluitvorming, ongeacht of die digitaal, schriftelijk of fysiek is ingebracht.
- Digitale democratie wordt ingezet om meer mensen te betrekken, zonder dat het andere manieren om betrokken te zijn te vervangen.
- De provincie versterkt eigen toegankelijke, betrouwbare en advertentievrije informatiekanalen, zodat inwoners publieke informatie kunnen vinden zonder afhankelijk te zijn van commerciële platforms.
- De provincie onderzoekt hoe zij onafhankelijke regionale persvoorziening en publieke offline voorlichting over provinciale democratie kan ondersteunen, en heeft een ook 'offline' communicatieplan in haar crisisplannen.

